

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельчиков Ю. А. Язык - это путь цивилизации и культуры / Ю.А. Бельчиков // Русский язык в школе. – 1996. – № 6. – С. 91 – 97.
2. Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості [електронний ресурс] / Є. Боринштейн. – Режим доступу до статті : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=31&c=486>
3. Коць Т. А. Культура мови сучасника // Колега. – 2002. – № 1. – С. 18 – 21.
4. Пасинок В. Г. Мовна підготовка студентів як загальнопедагогічна проблема : монографія / В. Г. Пасинок. – Х. : Лівий берег, 1999.
5. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : Навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
6. Культура фахового мовлення : Навчальний посібник / [за ред. Н. Д.Бабич]. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – 496 с.
7. Чорненький Я. Я. Українська мова (за професійним спрямуванням). Ділова українська мова / Теорія. Практика. Самостійна робота : навч. посіб / Я. Я. Чорненький. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 304 с.
8. Харківська А. А. Сучасні вимоги до педагога / А. А. Харківська // Материлы Международной научно-практической конференции «Преподаватель как субъект и объект образовательного процесса. Век XXI» (1 февраля 2012 г.). Часть II. – Х. : изд. НУА, 2012. – С. 180–189.
9. Гуренко Н. В. Мовленнєва компетенція та культура майбутнього фахівця [електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://www.psyh.kiev.ua/>
10. Основні ознаки культури мови і мовлення вчителя [електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://studentam.net.ua/content/view/3462/97/>

УДК 378.011.3 : 338.48-051

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИК У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ БАКАЛАВРІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ «ТУРИЗМ»

Щука Г.П., д. пед. н., доцент

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядається проблема організації практик у процесі підготовки бакалаврів напряму «Туризм». Автор указує на необхідність збільшення терміну практик, який передбачений галузевим освітнім стандартом та знайомить з досвідом організації практик у ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», де тривалість практик складає 30 тижнів (45 кредитів) і включає такі види практик, як ознайомча, практика зі спортивного туризму, практика з надання екскурсійних послуг, практика у туристському агентстві, туроператорська практика, практика з міжкультурної комунікації, управлінська практика. У статті визначаються основні проблеми, з якими стикається навчальний заклад у процесі організації та проведення практик студентів на підприємствах туристської індустрії, та визначаються перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: туризм, практика, галузевий стандарт вищої освіти, напрям підготовки «Туризм», бакалавр з туризму.

ЩУКА Г. П. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАКТИК В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БАКАЛАВРОВ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ «ТУРИЗМ» / Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина.

В статье рассматривается проблема организации практик в процессе подготовки бакалавров направления «Туризм». Автор обосновывает необходимость увеличения продолжительности срока практик, установленного отраслевым образовательным стандартом, и знакомит с опытом организации практик в ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», где продолжительность практик составляет 30 недель (45 кредитов) и содержит такие виды практик, как ознакомительная, практика по спортивному туризму, практика по предоставлению экскурсионных услуг, практика в туристическом агентстве, туроператорская практика, практика по межкультурной коммуникации, управленческая практика. В статье определяются основные проблемы, с которыми сталкивается учебное заведение в процессе организации и проведения практик студентов на предприятиях туристической индустрии, и рассматриваются возможные пути их решения.

Ключевые слова: туризм, практика, отраслевой стандарт высшего образования, направление подготовки «Туризм», бакалавр туризма.

SHCHUKA G. ORGANIZATION OF PRACTICES FOR BACHELOR IN SPECIALTY "TOURISM" / Luhansk Taras Shevchenko National University, Ukraine.

This article deals with the problem of organizing and conducting practices in the training of future specialists in tourism. The author points out that most of the professional competencies that should be acquired by the students in the learning process, are formed during practices. This is the main reason for extending the term of practices as according to the specialization standard of education Bachelor in "Tourism" duration of practice is only 6 weeks (9 credits). G. Schuka presents the experiences of practices in Luhansk Taras Shevchenko National University, where due to variative part 30 weeks were added for the organization practices at leading enterprises of the tourism industry additionally (45 credits). As a result of four-year education future specialists in tourism pass seven types of practices: introductory, travel agent, tour operator, administrative, in sport tourism, providing excursion services and in intercultural communication. This article gives a brief description of each practice, states its purpose and basic tasks. The author defines the basic problems in the process of organizing and conducting practices of students in tourism industry enterprises: the lack of financing for bases of training, the reluctance of managers of tourism companies to take students to practice and bring them to work with the clients, etc., and possible solutions are proposed.

Key words: tourism, the practice, the industry standard of higher education, training direction "Tourism", Bachelor of Tourism.

Становлення та розвиток вітчизняної сфери туризму висуває на перший план проблему підготовки висококваліфікованих кадрів, які повною мірою володіють теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками у вибраній професії. Від професіоналізму фахівців сфери туризму, їхнього вміння сформувавши національний турпродукт, забезпечити його просування та реалізацію відповідно до високих стандартів обслуговування на світовому туристичному ринку, залежать імідж України як туристичної держави, кількість надходжень до державного бюджету країни від цього міжгалузевого комплексу, створення робочих місць, рівень відпочинку власних громадян та ін. Підготовка фахівця, здатного виконати всі ці завдання, – основна мета навчальних закладів, які реалізують напрям підготовки «Туризм».

Забезпечення високої якості освіти в навчальному закладі, формування справжнього професіонала будь-якої галузі господарства значною мірою залежить від ефективності організації та проведення практик. Значимість практик у процесі підготовки майбутнього фахівця сфери туризму визнається як науково-педагогічним персоналом кафедр туризму, так і представниками цього міжгалузевого комплексу. Ці питання активно дискутуються протягом останніх десяти років. Проте, незважаючи на це, у науковій та навчально-методичній літературі спроби теоретичного обґрунтування організації та проведення практик студентів надзвичайно малочисельні і в абсолютній більшості не виходять за рамки нормативного та емпіричного опису.

Серед вітчизняних учених, які ґрунтовно досліджували проблеми організації практик у процесі підготовки фахівців сфери туризму, ми можемо назвати лише Н. Хмілярчук, хоча частково до цих питань зверталися Л. Польова, В. Федорченко, Г. Цехмістрова, Л. Чорна та ін. Але з прийняттям нових галузевих стандартів вищої освіти цього напрямку підготовки та значними змінами, які відбуваються на світовому та

вітчизняному туристських ринках, результати проведених раніше досліджень можуть бути використані в начальному процесі лише частково.

Маємо відзначити, що наші зарубіжні колеги набагато більше уваги приділяють проблемам практичної підготовки фахівців сфери туризму. Над цією проблемою працювали Ю. Апакова, А. Арєф'єв, В. Васильєв, Р. Давидов, І. Попов, Л. Скоробогатова, Л. Телевна, І. Фрейнкіна, Л. Чудіна та ін. Але, у зв'язку з тим, що процес організації та проведення практик студентів здійснюється відповідно до освітнього та галузевого законодавства кожної країни, упровадити чужий передовий досвід у власну систему професійної освіти, не змінюючи її кардинально, досить проблематично.

Тому метою цієї публікації є аналіз досвіду організації практик у процесі підготовки бакалаврів з туризму в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Туристська діяльність - це універсальний вид діяльності. Вона вимагає від фахівця знань у різних сферах (туризмологія, психологія, географія, менеджмент, маркетинг, історія, філософія, комунікація, мистецтво, економіка та ін.) та умінь застосовувати їх на практиці. З проблемою використання набутих знань у процесі професійної діяльності стикаємося ми всі. Але в даному випадку ця проблема посилюється тим, що від майбутніх фахівців сфери туризму у процесі їхньої підготовки очікується формування 53 абсолютно різнопланових фахових компетентностей, які включають 170 умінь і навичок (пораховано нами за [2]). Бакалаври з туризму вони мають мислити як економісти, діяти як люди творчих професій, швидко орієнтуватися в ситуації (політичній, соціально-економічній і тощо.), відчувати свого клієнта як психологи і при цьому отримувати щире задоволення від самого процесу обслуговування. При цьому, завдання навчального закладу - створити такі умови, які дозволять максимально ввести студента в його майбутню професійну діяльність, і забезпечити високий результат навчання.

Цілком очевидно, що основне навантаження при вирішенні цього важливого завдання покладається на практики. Адже, лише працюючи на конкретних посадах у туристських фірмах, студенти оптимізують наявні знання та отримують нові, набувають практичних навичок та умінь з технології й організації туристської діяльності, професійної комунікації, менеджменту, маркетингу, діловодства і тощо. Практика дозволяє визначитися зі спеціалізацією своєї майбутньої професійної діяльності, виробити власні стратегії поведінки та індивідуальні стилі тощо.

При цьому, практика виступає, по-перше, як цілеспрямована передача досвіду професіонала сфери туризму майбутньому фахівцеві, по-друге, як цілеспрямований процес професійного розвитку самого студента, по-третє, як можливість розвитку та самореалізації студента як особистості. Отже, організація та проведення практик у процесі підготовки фахівця сфери туризму – складний і відповідальний процес.

Відповідно до діючих галузевих стандартів вищої освіти ГСВО МОН України 6.140103-2010 (далі Стандарт), практика входить до нормативної частини циклу професійної та практичної підготовки, на неї відводиться, як мінімум, 9,0 кредитів (6 тижнів) [1, с. 11], що складає лише 3,75 % від загального навчального навантаження. Стандартом передбачено проведення навчальної практики «Вступ до фаху» (1 тиждень), виробничої (5 тижнів) та переддипломної (2 тижні) – у разі виконання дипломного проекту [там само, с. 8]. Зміст практики (за винятком навчальної практики «Вступ до фаху»), її характер, місце проведення визначаються навчальним закладом.

У процесі підготовки бакалаврів з туризму науково-педагогічним персоналом кафедри туризму, готельної і ресторанної справи було встановлено, що рекомендований Стандартом обсяг практик не забезпечує формування тих компетентностей, які необхідні майбутньому фахівцеві в його подальшій професійній діяльності, і які визначаються Стандартом. Тому, термін практик було збільшено за рахунок навчального часу, який відводиться на варіативну частину. Зміст нововведених практик визначався відповідно до встановлених Стандартом компетентностей бакалавра з туризму і пов'язувався з теоретичною підготовкою студентів. Термін проведення практик визначався з урахуванням сезонності попиту на послуги індустрії туризму.

Наразі у навчальних планах підготовки бакалаврів з туризму встановлено сім видів практик, загальною тривалістю 45 кредитів (30 тижнів). На першому курсі – це практика ознайомча та зі спортивного туризму, на другому – дві технологічні (екскурсійна та краєзнавча), на третьому – знову дві технологічні (туроператорська та з міжкультурної комунікації), на четвертому – організаційно-технологічна (управлінська). Переддипломна практика у нас відсутня, оскільки студенти не виконують дипломної роботи. Зупинимось більш детально на завданнях кожного з виду практик та визначимо їх місце в навчально-виховному процесі підготовки бакалавра з туризму.

Ознайомча практика проходить у нас протягом цілого першого семестру. Введення практики з першого вересня у нашому випадку є неможливим, оскільки лекційні заняття ряду дисциплін першого та другого циклів проводяться для цілого потоку студентів кількох напрямів підготовки, включаючи і напрям «Туризм». Ознайомча практика передбачає знайомство з різними видами туристської діяльності та підприємствами індустрії туризму. У рамках практики для першокурсників організуються екскурсії університетом та містом, знайомство з роботою тур - агентських та туроператорських фірм, закладів розміщення, підприємств ресторанного та транспортного господарства, виставковою та анімаційною діяльністю. Крім того, студенти беруть участь в одноденному не категорійному пішохідному поході.

Практика з туризму проходить наприкінці першого курсу і передбачає участь у спортивному поході. До практики студенти готуються протягом першого року на дисциплінах «Активний туризм» та «Спортивний туризм». Ті з них, хто зацікавився спортивним туризмом, може в рамках практики взяти участь у поході першої категорії та отримати посвідчення інструктора з дитячого туризму. Протягом наступних років спортивним туризмом займаються лише бажаючі.

На другому курсі протягом навчального року проходить технологічна практика з організації та надання екскурсійних послуг. Ця практика узгоджена з нормативною дисципліною «Організація туризму (Організація екскурсійних послуг)», і має на меті закріпити у студентів уміння організовувати та проводити екскурсії. «Клієнтами» наших екскурсиводів-практикантів виступають першокурсники, учні загальноосвітніх шкіл міста, студенти інших навчальних закладів, гості нашого університету тощо. Екскурсії проводяться як українською, так і російською, англійською, німецькою та іншими мовами.

Наприкінці навчального року студенти направляються в туристичні агенції для набуття компетентностей агента з організації туризму. Термін проведення практики припадає на пік туристичного сезону. Тому студентів із задоволенням залучають і до рекламної діяльності, і до роботи з клієнтами. Значна частина студентів після закінчення навчання, а іноді й раніше, працевлаштовується у фірмі, на якій проходили практику.

Практика з міжкультурної комунікації проводиться на третьому курсі і проходить на закордонних базах практик, з якими наш університет плідно співпрацює більше десяти

років. Для тих студентів, які з різних причин не виїжджають за кордон, організовується практика на базі університету: вони закріплюються за іноземними студентами, які вступили до нашого університету, знайомлять їх з навчальним закладом, містом, культурою і тощо, допомагаючи їм у період адаптації.

Практика з туроперейтингу є логічним завершенням вивчення курсу «Організація туризму»: студенти самостійно розробляють тури по області, регіону, Україні, обирають найбільш привабливий проект і реалізують його.

Організаційно-технологічна практика проходить у 7 семестрі (IV курс); студенти працюють на посаді менеджера середньої ланки. Практика у навчальний процес вбудована так, що частину теоретичного матеріалу з менеджменту туризму студенти засвоюють до початку практики, а завершують вивчення дисципліни вже отримавши певні практичні вміння.

Як показує опитування студентів, практика для кожного з них виступає важливим етапом його розвитку, вона сприяє придбання життєвого досвіду, розширенню кола спілкування, набуттю професійно вагомих навиків, навіть, налагодженню професійних контактів. Під час практики вивчається специфіка функціонування турфірм, їх місце і роль на регіональному туристському ринку, здійснюється аналіз сучасних проблем інформаційного забезпечення, нормативно-правового регулювання сфери туризму та ін.

Разом з тим, варто звернути увагу на деякі проблеми, які стосуються організації та проведення практики, без вирішення яких неможливо забезпечити високий рівень підготовки майбутнього фахівця сфери туризму.

Насамперед, значна кількість туристських фірм відмовляється брати студентів на практику, мотивуючи це небажанням витратити робочий час на навчання практиканта і готувати собі конкурента. При цьому, варто відзначити, що з боку навчального закладу відсутня увага до фінансового питання організації практики, що зводить нанівець зацікавленість та бажання власників туристських фірм співпрацювати.

Проблемою залишається відсутність у студентів доступу до фінансових джерел функціонування туристських фірм, що заважає студентам чітко уявити проблеми діяльності цих підприємств та навчитися визначати шляхи вирішення цих проблем з метою удосконалення механізму управління.

Принциповою проблемою залишається відсутність ефективної системи отримання студентами практичних навичок, у результаті якої можлива професійна деформація майбутніх спеціалістів. Пояснюється це не тільки відсутністю на базах практик дипломованих спеціалістів, але й низькою професійною культурою працівників фірм, а також недостатньою інтеграцією їх діяльності з викладачами навчального закладу.

Здебільшого, розраховувати на відповідальність керівництва туристичного підприємства не доводиться. За відсутності контролю з боку кафедри, студентів доручається робота, яка має досить віддалене відношення до його майбутньої професійної діяльності, або ж він знаходиться на практиці на правах пасивного спостерігача, у кращому випадку займається поширенням рекламної продукції.

Інша проблема – матеріально-технічне забезпечення туристських підприємств: більшість з них має незначну площу і обмежену кількість крісел, тому при напливі клієнтів практикантові не вистачає місця. До того ж, часто клієнтів дратує, що під час бесіди присутня стороння людина.

В окремих випадках студенти нарікають на об'єктивність системи оцінювання професійних компетентностей під час проходження практик. Наприклад, практика за

місцем проживання студента, які керівник практики контролювати не може, оцінюється досить формально, оскільки письмовий звіт не завжди показує справжню ситуацію.

Отже, підсумовуючи все викладене вище, маємо визнати, що рівень професійної підготовки майбутнього фахівця значно залежить від рівня організації та проведення практик. Термін проведення практик та їхня кількість, визначені Стандартом підготовки бакалавра з туризму, є недостатніми, тому рішенням Вченої ради ЛНУ імені Тараса Шевченка ці обсяги були збільшені. Зміст та завдання практик визначалися відповідно до встановлених Стандартом професійних компетентностей, які повинен набутти майбутній фахівець за період навчання. У результаті було визнано доцільність проведення семи практик, які повністю узгоджені за змістом з відповідними дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки.

Проте проблема організації та проведення практик при підготовці бакалаврів з туризму повністю не вирішена. Залишилося чимало питань, які потребують всебічного осмислення та ґрунтовного дослідження. Серед них: нормативно-правове забезпечення організації та проведення практик, особливо за кордоном, підвищення ефективності співпраці навчального закладу з базами практик, визначення рівня сформованості фахових компетентностей за результатами проведеної практики тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГСВО МОН України 6.140103-2010. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра напряму підготовки 6.140103 „Туризм” галузі знань 1401 „Сфера обслуговування” / М-во освіти та науки України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2010-11-08]. – К. : ЦІНМВ КНТЕУ, 2010. – 14 с.
2. ГСВОУ 6.140103-12. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра галузі знань 1401 „Сфера обслуговування” напряму підготовки 6.140103 „Туризм” / М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – Вид. офіц. – К. : ЦІНМВ КНТЕУ, 2012. – 29 с.